

УДК [341.12:94(477):93/946:340.12(091)]:14(38)(09)

ДО ПИТАННЯ ПРО ТРИПІЛЬСЬКУ ДЕРЖАВНІСТЬ І ПРАВО

Еллі Радченко

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, Україна, 79007,
e-mail: bambrally@gmail.com
ORCID ID: 0009-0005-8088-3513*

Проаналізовано зародження ознак державності та права у трипільців. У дискусійному аспекті показано, що відсутність доказів, зокрема історико-правових першоджерел, не є доказом відсутності в трипільців ознак державності та права. Проаналізовано соціальну організацію трипільського суспільства, форми регуляції суспільних відносин та особливості реконструкції правових явищ за відсутності писемних джерел. Поставлено під сумнів усталене в науці твердження про відсутність ознак державності та права у трипільців. Обґрунтовано тезу про те, що відсутність прямих доказів не може розглядатися як доказ відсутності складних форм політичної та правової організації. Акцентовано, що зазначене твердження не слід сприймати як встановлений факт, а лише як одну з можливих версій (гіпотез). Показано, що історико-правовий аналіз територіального покриття, розміру поселень, чисельності населення та організації побуту дає підстави висунути альтернативну гіпотезу, яка припускає наявність у трипільців складних колективних структур управління та форм соціального регулювання, що виконували функції, аналогічні ранній державності та звичаєвому праву.

Зазначено, що питання існування державності у трипільців залишається дискусійним. Традиційно вважається, що відсутність централізованого апарату влади та письмових джерел виключає можливість говорити про державу. Однак великі поселення, складна соціальна структура та необхідність координації господарської діяльності свідчать про наявність організуючих центрів влади. Навіть якщо ці структури не відповідали класичній моделі держави, вони могли виконувати аналогічні функції. Відтак доцільно ставити питання не про наявність чи відсутність держави в сучасному розумінні, а про форми ранньої або альтернативної державності.

Історико-правове дослідження трипільського суспільства стикається із низкою об'єктивних труднощів: відсутність письмових джерел, обмеженість археологічних даних, а також ризик проєкції сучасних уявлень на давні суспільства. Усі висновки щодо соціальної організації, права та влади мають реконструктивний характер і потребують обережності в інтерпретації. Водночас саме ці обмеження не дають підстав для категоричних заперечень існування складних форм соціального регулювання.

Трипільська культура демонструє високий рівень соціальної організації та наявність ефективних механізмів регулювання суспільних відносин. Ці механізми базувалися на звичаях, традиціях та колективних уявленнях і забезпечували функціонування великих спільнот. Традиційна теза про відсутність держави і права у трипільців значною мірою ґрунтується на відсутності письмових джерел. Однак відсутність доказів не може розглядатися як доказ відсутності відповідних явищ. У цьому контексті доцільним є переосмислення категорій «протоправо» та «додержавне суспільство» з урахуванням історичної специфіки та обмеженості джерел.

Ключові слова: трипільська культура, державність, право, звичаєве право, протоправо, протодержава, управлінські структури, правове регулювання, писемність, археологічні джерела.

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vla.2026.82.130>

Постановка проблеми. В сучасних умовах вивчення та науковий аналіз трипільської культури є важливим напрямом сучасних історико-правових досліджень, оскільки вона охоплювала значну територію сучасної України та характеризувалася високою чисельністю населення. Такий масштаб розвитку не міг не вплинути на подальші соціальні, економічні та культурні процеси на території сучасної України, формуючи підґрунтя для наступних етапів історичного розвитку.

Трипільська культура посідає особливе місце серед величезної археологічної спадщини України. З нею пов'язують створення підвалин сучасної цивілізації на території України – розвиток аграрних технологій, металургії, становлення певного світогляду та етнографічних рис тощо [7].

Відкрита для наукового світу Вікентієм Хвойкою понад століття тому, трипільська культура, незважаючи на значний обсяг накопичених археологічних матеріалів, і досі залишається у багатьох аспектах недостатньо зрозумілою, що зумовлює наявність дискусій і різних інтерпретацій її соціальної та правової організації.

Мета статті – проаналізувати передумови зародження державності та права у трипільців і визначити їх вплив на розвиток етнонаціональних процесів на території України.

Стан опрацювання проблеми. У історико-правовій літературі деякі питання характеристики передумов зародження державності та права у трипільців і визначення їхнього впливу на розвиток етнонаціональних процесів на території України фрагментарно висвітлювали українські науковці, зокрема, М. Аркас, І. Бойко, Н. Бурдо, М. Відейко, М. Грушевський, І. Крип'якевич, В. Калиновський, О. Кузьминець, В. Кульчицький, Б. Тищик, О. Щодра та інші.

Вклад основного матеріалу. Питання трипільської культури привертало увагу дослідників ще на ранніх етапах розвитку історичної науки. Зокрема, Михайло Грушевський звертався до проблеми найдавніших культур на території України, однак саме тоді джерельна база була обмеженою, а кількість археологічних знахідок – значно меншою, ніж сьогодні, що не дозволяло зробити ґрунтовні висновки.

Надалі трипільська культура стала предметом численних наукових досліджень. Особливе місце серед них займають праці Михайла Відейко та Наталії Бурдо, які зробили вагомий внесок у формування сучасних уявлень про цю культуру, присвятивши їй значну кількість наукових статей і монографій. Серед таких робіт можна виокремити велику спільну працю під назвою «Трипільська культура. Спогади про золотий вік» [3, с. 413], а також робота М. Відейко «Трипільська цивілізація» та його статті «Нова хронологія Кукутені-Триплля. Трипільська цивілізація у спадщині України» та «Трипільська археологічна культура в Україні».

Водночас, попри значний масив накопичених археологічних матеріалів і розвиток дослідницьких підходів, низка ключових питань, зокрема щодо наявності у трипільців державності, права та писемності, залишається дискусійною. У сучасній науці переважає позиція про їх відсутність, що значною мірою обґрунтовується браком прямих, насамперед письмових, джерел.

Однак такий підхід потребує критичного переосмислення. Відсутність безпосередніх доказів не може автоматично розглядатися як доказ відсутності відповідних явищ. З огляду на масштаби трипільських поселень, чисельність населення та складність соціальної організації, доцільним є перегляд усталених уявлень про характер соціального регулювання та форми влади у трипільському суспільстві.

Трипільська культура охоплювала значні простори сучасної України, а також частково Молдови та Румунії. На території України вона займала територію від Карпат до Дніпра.

Завдяки застосуванню ізотопного аналізу вдалося уточнити хронологічні межі початку Трипільської культури, який припадає на 5400–5300 рр. до н. е. Час між 4300–3200 рр. до н. е. без перебільшення можна назвати епохою слави та величі трипільських земель. За цей час трипільські племена значно розширили свої володіння, у кілька разів зросла чисельність населення. Було досягнуто успіхів у розвитку ремесел, будівництві нових поселень, деякі з них стали найбільшими на європейському континенті [3, с. 109]. Ця культура існувала до 2700–2600 рр. до н. е. Тобто за загальною тривалістю свого існування Трипільля не поступається багатьом давнім цивілізаціям [4, с. 112].

Що ми знаємо про трипільців? Вони жили поселеннями, які склалися з одного-двоповерхових будинків різного розміру, проте однакової конструкції, які розташовувалися за чітким планом, часто у формі концентричних кіл. Деякі поселення вражали своїми розмірами. Трипільці досягли значного рівня насамперед соціально-економічного та культурного розвитку: вони займалися землеробством, скотарством і ремеслами, виробляли кераміку з багатим орнаментом, виготовляли знаряддя праці та прикраси. Це свідчить про високий рівень соціальної організації, кооперації та технологічних знань у їхньому суспільстві.

Модель трипільського суспільства мала ієрархічну та сегментовану структуру. Перший рівень становила сім'я – самостійна економічна одиниця, розміри якої можна оцінити за житловими приміщеннями. Наступний рівень складали громади, що будували невеликі поселення (до 2 га, 100–150 осіб) або групи споруд на більших поселеннях – сегменти роду або лініджі. Лініджі об'єднувалися у клани (субклани), археологічно представлені кількома невеликими або більшими поселеннями (5–40 га, 200–1500 осіб). Інтеграція кланових поселень могла утворювати протоміста – четвертий, племінний рівень організації, із мережами поселень у радіусі 20–30 км та племінними центрами (10–100 га, 1000–5000 осіб), що виконували адміністративні, релігійні та оборонні функції. Уже у V тис. до н. е. існувало не менше двох племен, а іноді формувалися й понадплеменні союзи – п'ятий рівень суспільної ієрархії, який починає будувати поселення-протоміста (площею 100–450 га, населення від 5000 до 10 000–14 000 осіб) [3, с. 219].

У сучасній історичній та історико-правовій науці усталилася позиція, відповідно до якої трипільці не мали державності, писемності та повноцінного права, а соціальне регулювання визначається як «протоправо». На мою думку, така позиція значною мірою справедливо базується на відсутності письмових джерел, що саме по собі не може бути достатньою підставою для категоричних висновків.

Археологічні дані свідчать, що трипільське суспільство мало високий рівень організації. Особливо показовими є великі поселення, так звані протоміста, будувалися за чітким планом та у яких проживали тисячі осіб, що передбачає наявність координації та узгоджених дій між членами громади.

Соціальна структура мала багаторівневий характер: від сім'ї як базової одиниці до громад, кланів, племен і навіть надплеменних об'єднань. Така складність організації свідчить про існування розвинених механізмів управління.

Традиційно вважається, що відсутність централізованої влади виключає державність. Однак функціонування великих поселень із тисячами мешканців, наявність планування, координації праці та спільних ритуалів ставить під сумнів можливість існування такого суспільства без ефективних управлінських структур.

Держава в сучасному розумінні характеризується наявністю певних ознак. Загальновідомо, що основними ознаками є: наявність території, населення, публічна влада, право, суверенітет, обов'язок членства (громадянство), податкові збори, публічна влада. Крім того, існують додаткові ознаки, які включають наявність державних символів, єдиної мови спілкування, армії та національної валюти. Проте перенесення сучасної моделі на події, які відбувалися кілька тисячоліть тому, є помилкою з методологічного погляду. Неможливо правильно оцінити стародавні суспільства без застосування методу реконструкції, який передбачає комплексний аналіз археологічних знахідок, порівняння з іншими історичними культурами, а також обережне використання логіки та гіпотез для відтворення соціальних, економічних і політичних процесів минулого.

Низка науковців пов'язують відсутність держави у трипільців із відсутністю прямих доказів існування єдиного державного центру. Однак історія показує, що окремі міста, наприклад у системі міст-полісів, могли функціонувати як самостійні державні одиниці. Крім того, такі міста могли об'єднуватися у своєрідні конфедерації або союзи, зберігаючи при цьому певну автономію кожного поселення, що дозволяє по-іншому оцінювати можливі форми політичної організації трипільського суспільства.

Деякі елементи сучасної держави можна застосувати і до трипільських поселень. Так, кожне поселення займало конкретну територію та мало постійне населення. «Мегаміста Трипільля є найдавнішим прикладом заселення на чітко визначених великих територіях» – саме так визначено територію трипільських поселень у статті «Походження мегаміст трипільської культури» Дж. Чепмена, Б. Гайдарської та М. Неббія. Водночас вони не розцінюються як класичні міста з державними інститутами, а лише як комплексні осередки суспільної взаємодії без явної централізованої влади [10]. Аналогічна позиція викладена й у статті «Місце та час у мегамістах Трипільля», яка написана тими ж Дж. Чепменом та Б. Гайдарською у співавторстві з Е. Міллардом та Б. Б'юкененом [11].

Разом з тим, враховуючи чисельність жителів, складно уявити відсутність окремих владних структур, які виконували управлінські, правоохоронні та судові функції. Таке велике суспільство не могло обходитися без усталених правил співжиття та механізмів примусу для їх дотримання. Адже навіть для того, щоб розташувати будівлі в строгому порядку, необхідна координація, узгодження дій та контроль за виконанням домовленостей, що свідчить про наявність складних форм організації життя громади.

У великих суспільствах природним є виникнення певних органів управління, які координують життя громади та регулюють взаємовідносини між її членами. Таке суспільство без механізмів управління, правил поведінки та способів забезпечення їх дотримання не могло функціонувати ефективно, що природно наближає його організацію до ранніх форм державності.

Як зазначено, найбільш ранні трипільські поселення виявлено на території України між Карпатами, Прутом і Дністром, де очевидно, була прабатьківщина

Трипільської культури [9, с. 46]. Її пам'ятки вперше дослідив археолог В. Хвойка біля с. Трипільля на Київщині наприкінці XIX ст. Відтоді кількість знахідок зростає в десятки разів. Сьогодні археологи виявляють тисячі поселень, зокрема мегаміста, що свідчить про високий рівень організації трипільської культури, її ремесла, землеробство та соціальну структуру. Дослідження цих об'єктів дозволяють простежити розвиток поселень від невеликих селищ до справжніх центрів зі складним плануванням і масовим виробництвом кераміки. На території України пам'ятки трипільської культури виявлено у 19 областях і у 2 100 населених пунктах, більшість із яких розташована на Правобережжі. Найбільше трипільських старожитностей знаходиться на території Чернівецької та Івано-Франківської областей (понад 300 у кожній). За останні 10 років тільки на Київщині було відкрито 30% усіх відомих в області трипільських поселень. За прогнозами дослідників, їх чисельність на території України може перевищити 5 000 [9, с. 42].

Проте, версія В. Хвойки про прихід трипільців з узбережжя Егейського моря є малоімовірно. Дослідження М. Відейка показують, що трипільська культура формувалася місцево, починаючи з VI тис. до н. е. на Буковині, у Прикарпатті та Середньому Подністрів'ї, без значних міграцій з інших регіонів [6, с. 13]. А сучасні генетичні дослідження, зокрема О. Нікітіна з Мічиганського університету, проведені на основі поховань трипільців у печері Вертеба на Тернопільщині, показують, що трипільці, як і попередні та наступні племена цієї території, були одними з генетичних предків слов'ян, зокрема українців. Український археолог Віктор Петров вважав, що український фізичний тип населення склався внаслідок асиміляції носіїв трипільської культури з північними європеїдами. Лінгвістичні дослідження українського вченого Ю. Мосенкіса обґрунтовано доводять, що трипільська мова була найдавнішим компонентом слов'янських мов, який відрізняв їх від інших індоєвропейських мов і зближував з мовами Східного Середземномор'я і Криту. Дослідження антропологів також підтверджують, що трипільці були одними з предків слов'ян. Вони, як і мешканці трьох антропологічних зон України – центральної, західної і південної, належали до південноєвропейського антропологічного типу [9, с. 49].

Професор І. Бойко зазначає, що ця трипільська землеробська цивілізація мала певні ознаки державності: територія розселення, влада вождів, військові дружини для охорони городищ, поселення міського типу, писемність, вироблені правила співжиття, календар, своєрідну релігію, мистецтво (вироби з кераміки, золота) тощо [2, с. 74].

Цілковито слушною є думка українських істориків О. Кузьминця та В. Калиновського про те, що «якщо наші уявлення про могутні держави Шумеру та Єгипту асоціюються з величезними кам'яними спорудами, то державницький цивілізаційний феномен Праукраїни з її чудовим кліматом і природними умовами полягав, вочевидь, у будівництві великих земляних та глиняно-дерев'яних захисних споруд, які давали змогу нашим далеким пращурам жити вільно» [8, с. 8]. На думку І. Бойка, оскільки у формуванні та розвитку трипільської культури на території України взяли участь місцеві племена, трипільські традиції продовжились у наступних археологічних культурах на території українських земель, можна вважати вірною гіпотезу низки істориків про трипільців як предків українців [2, с. 74].

У своїй книзі «Левіафан або Суть, будова і повноваження держави церковної та цивільної», яка була видана в травні 1651 р., Томас Гоббс дійшов висновку, що державу в суспільстві створено для захисту людей один від одного, і цей процес є природним для будь-якої громади. Філософ справедливо наголошував, що для

підтримання миру між людьми у їхніх суперечках необхідний арбітр, яким виступає держава. Саме для запровадження такого арбітра, який має вирішувати конфлікти та забезпечувати порядок у суспільстві, створюється держава.

Інший філософ, Спіноза у «Теологічно-політичному трактаті» 1670 р., зазначав, що держава виникає з природної потреби людей об'єднатися заради збереження життя, безпеки та раціонального співіснування. У природному стані кожен керується власними інтересами й силою, що веде до нестабільності. Держава ж забезпечує передачу частини природної сили суверену, який встановлює закони, щоб гарантувати мир, свободу та порядок [1, с. 287]. Саме Спіноза висловив правило «гамувати бажання, оскільки воно радить щось на шкоду іншому, і нікому не робити того, чого не бажаєш собі, і, нарешті, захищати право іншого, як своє» [1, с. 288].

Як вбачається з археологічних знахідок, трипільці не перебували у «природному» або первісному стані; навпаки, їхній розвиток свідчить про високий рівень соціальної організації, технологічні досягнення та планування життя, що значно віддаляло їхнє суспільство від природного або хаотичного устрою.

Відповідно, можна припустити, що подібні на державні механізми організації життя і регулювання відносин не могли не існувати у трипільців, ба більше з огляду на складність і розвиненість їхньої культури, яка включала масштабні поселення, високий рівень ремесел, планування міст та соціальну ієрархію, а також на тривалість її існування, що охоплювала кілька тисячоліть. Ці фактори свідчать про те, що трипільське суспільство мало ефективні форми координації, правила поведінки та колективні механізми управління, які забезпечували стабільність і порядок у громадах.

Склалася дивна традиція описувати трипільців як народ мирний, тому нездатний себе захистити. Можливо, трипільці і справді відчували відразу до насильства, але за час існування своєї культури встигли розробити і виготовити велику кількість зброї і збудувати щонайменше кілька сотень фортець [3, с. 207]. Трипільська культура своєму поширенню від Карпат до Дніпра значною мірою завдячує перевазі у зброї та розвитку військової справи [3, с. 215]. Отож можна впевнено сказати, що трипільські поселення мали свою армію.

Відсутність прямих доказів наявності у трипільців певних форм податків не свідчить про те, що таких податків не існувало. Можна припустити, що регулювання економічних відносин та забезпечення функціонування поселень могло передбачати певні форми збору ресурсів або внесків, навіть якщо археологічні джерела не зберегли прямі свідчення цього.

Наявність спільної мови у трипільських поселеннях не викликає сумнівів, адже мешканці спілкувалися між собою та розуміли один одного. В поселеннях такого масштабу неможливо уявити існування кількох різних мов, оскільки для координації життя громади та спільної праці потрібна була єдина система комунікації.

Неможливо вимагати від настільки давньої культури наявності сучасної законодавчої діяльності. Проте це не означає, що у трипільців не існували механізми формування правил поведінки та регулювання суспільних відносин, тобто своєрідна правовстановлююча діяльність безперечно мала місце.

Регулювання суспільних відносин у трипільців здійснювалося через звичаї, традиції та релігійні уявлення. Ці норми охоплювали сімейні, економічні, трудові та ритуальні аспекти життя. Зокрема, будівництво однотипних житлових споруд, організація великих поселень і розподіл ресурсів свідчать про існування

узгоджених правил поведінки. Неможливо уявити функціонування таких складних соціальних систем без норм, які забезпечують порядок.

У цьому контексті звичай виступав універсальним регулятором, який поєднував моральні, релігійні та соціальні елементи. Водночас постає питання: чи коректно визначати ці норми як «протоправо», чи вони можуть розглядатися як повноцінне право в іншій історичній формі?

У науковій літературі широко застосовується термін «протоправо» для позначення норм трипільського суспільства. Зазвичай, це обґрунтовується відсутністю письмових джерел, державних інституцій і формалізованих механізмів примусу. Однак такий підхід викликає низку зауважень.

По-перше, поняття права не може бути жорстко обмежене сучасними уявленнями про державу та юридичні інститути. Історичний розвиток права передбачає різноманітність форм його існування.

По-друге, звичаєве право традиційно визнається повноцінною формою права навіть у більш пізніх суспільствах. Відтак незрозуміло, чому аналогічні механізми у трипільців кваліфікуються як «доправові».

По-третє, відсутність писемності не є достатнім аргументом для заперечення існування права. Багато суспільств тривалий час функціонували на основі усних правових традицій.

Отже використання терміна «протоправо» може відображати не стільки реальний стан речей, скільки обмеженість джерельної бази та сучасних дослідницьких підходів.

Отже, питання існування державності у трипільців залишається дискусійним. Традиційно вважається, що відсутність централізованого апарату влади та письмових джерел виключає можливість говорити про державу. Однак великі поселення, складна соціальна структура та необхідність координації господарської діяльності свідчать про наявність організуючих центрів влади. Навіть якщо ці структури не відповідали класичній моделі держави, вони могли виконувати аналогічні функції. Відтак доцільно ставити питання не про наявність чи відсутність держави у сучасному розумінні, а про форми ранньої або альтернативної державності.

Історико-правове дослідження трипільського суспільства стикається з низкою об'єктивних труднощів: відсутність письмових джерел, обмеженість археологічних даних, а також ризик проєкції сучасних уявлень на давні суспільства. Усі висновки щодо соціальної організації, права та влади мають реконструктивний характер і потребують обережності в інтерпретації. Водночас саме ці обмеження не дають підстав для категоричних заперечень існування складних форм соціального регулювання.

Трипільська культура демонструє високий рівень соціальної організації та наявність ефективних механізмів регулювання суспільних відносин. Ці механізми базувалися на звичаї, традиції та колективних уявленнях і забезпечували функціонування великих спільнот. Звична теза про відсутність держави і права у трипільців значною мірою ґрунтується на відсутності письмових джерел. Однак відсутність доказів не може розглядатися як доказ відсутності відповідних явищ. У цьому контексті доцільним є переосмислення категорій «протоправо» та «додержавне суспільство» з урахуванням історичної специфіки та обмеженості джерел.

Список використаних джерел

- 1 Бенедикт Спіноза. Теологічно-політичний трактат. Харків : Фоліо, 2018. С. 409.
- 2 Бойко І. Передумови становлення та розвиток Києво-Руської держави: історико-правові аспекти. *Право України*. 2025. № 1. С. 70–93.
- 3 Бурдо Н., Відейко М. Трипільська культура. Спогади про золотий вік. Харків : Фоліо, 2007. С. 413.
- 4 Відейко М. Нова хронологія Кукутені-Трипілля. Трипільська цивілізація у спадщині України. Київ, 2003. С. 106–118.
- 5 Відейко М. Трипільська археологічна культура в Україні. URL: <https://file.lib.in.ua/pdf/videiko-mykhailo-trypilska-arkheolohichna-kultura-v-ukraini.pdf> .
- 6 Відейко М. Трипільська цивілізація. Київ : Академперіодика, 2003. 2-ге вид. С. 11–16.
- 7 Кузьминець О., Калиновський В. Історія держави і права України. 2-ге вид., доповн. Київ : України, 2002.
- 8 Левіафан або Суть, будова і повноваження держави церковної та цивільної : Томас Гоббс. Київ : Дух і Літера, 2000. С. 184– 241.
- 9 Щодра О. Історична географія України від найдавніших часів до кінця XVIII століття. Львів, 2016.
- 10 John Chapman, Bisserka Gaydarska, Marco Nebbia. The Origins of Trypillia Megasites. *Frontiers Digital Humanities*. 31.05.2019. URL: <https://www.frontiersin.org/journals/digital-humanities/articles/10.3389/fdigh.2019.00010/full>.
- 11 John Chapman, Bisserka Gaydarska, Andrew Millard, Braian Buchanan. Place and Time at Trypillia Mega-Sites. *Journal of Urban Archaeology*. Vol. 7. Iss. 1 (Jan 2023). P. 115–145. URL: <https://www.brepolonline.net/content/journals/10.1484/J.JUA.5.133453>.

References

- 1 Benedykt Spinoza. (2018). *Teolohichno-politychnyj traktat* . Kharkiv : Folio, 409.
- 2 Bojko, I. (2025). Peredumovy stanovlennia ta rozvytok Kyievo-Rus'koi derzhavy: istoryko-pravovi aspekty. *Pravo Ukrainy*, 1, 70–93.
- 3 Burdo, N., Videjko, M. (2007). Trypil's'ka kul'tura. Spohady pro zolotyj vik. Kharkiv : Folio, 413.
- 4 Videjko, M. (2003). *Nova khronolohiia Kukuteni-Trypillia. Trypil's'ka tsyvilizatsiia u spadschyni Ukrainy*. Kyiv, 106–118.
- 5 Videjko, M. *Trypil's'ka arkheolohichna kul'tura v Ukraini*. URL: <https://file.lib.in.ua/pdf/videiko-mykhailo-trypilska-arkheolohichna-kultura-v-ukraini.pdf> .
- 6 Videjko, M. (2003). *Trypil's'ka tsyvilizatsiia*. Kyiv : Akadempriodyka, 2-he vyd.,11–16.
- 7 Kuz'mynets', O., Kalynovskij, V. (2002). *Istoriia derzhavy i prava Ukrainy*. 2-he vyd., dopovn. Kyiv : Ukrainy.
- 8 Tomas, Hobbs. (2000). *Leviafan abo Sut', budova i povnovazhennia derzhavy tserkovnoi ta tsyvil'noi*. Kyiv : Dukh i Litera, 184–241.
- 9 Schodra, O. (2016). *Istorychna heohrafiia Ukrainy vid najdavnishykh chasiv do kintsia XVIII stolittia*. L'viv.
- 10 John, Chapman, Bisserka, Gaydarska, Marco, Nebbia. The Origins of Trypillia Megasites. *Frontiers Digital Humanities* (31.05.2019). URL: <https://www.frontiersin.org/journals/digital-humanities/articles/10.3389/fdigh.2019.00010/full>.
- 11 John Chapman, Bisserka Gaydarska, Andrew Millard, Braian Buchanan. Place and Time at Trypillia Mega-Sites. *Journal of Urban Archaeology*, 7, 1 (Jan 2023), 115–145. URL: <https://www.brepolonline.net/content/journals/10.1484/J.JUA.5.133453>.

ON THE ISSUE OF TRYPILLIAN STATEHOOD AND LAW*Elli Radchenko*

*Ivan Franko National University of Lviv
1, Universytetska Str., 79008, Lviv, Ukraine
e-mail: bamb rally@gmail.com
ORCID ID: 0009-0005-8088-3513*

The article analyzes the emergence of features of statehood and law among the representatives of the Trypillia culture. From a debatable perspective, it is demonstrated that the absence of evidence, in particular historical and legal primary sources, does not constitute proof of the absence of features of statehood and law among the Trypillians. The social organization of Trypillian society, the forms of regulation of social relations, and the peculiarities of reconstructing legal phenomena in the absence of written sources are examined. The established scholarly assertion regarding the absence of features of statehood and law among the Trypillians is called into question. The article substantiates the thesis that the absence of direct evidence cannot be regarded as proof of the absence of complex forms of political and legal organization. It is emphasized that this thesis should not be perceived as an established fact, but rather as one of the possible versions (hypotheses). It is shown that a historical and legal analysis of territorial coverage, settlement size, population numbers, and the organization of everyday life provides grounds for proposing an alternative hypothesis that assumes the existence among the Trypillians of complex collective governance structures and forms of social regulation performing functions analogous to early statehood and customary law.

It is noted that the question of the existence of statehood among the Trypillians remains debatable. Traditionally, it is believed that the absence of a centralized apparatus of power and written sources excludes the possibility of speaking about a state. However, large settlements, a complex social structure, and the necessity of coordinating economic activity indicate the presence of organizing centers of authority. Even if these structures did not correspond to the classical model of the state, they could have performed similar functions. Therefore, it is appropriate to raise the question not of the presence or absence of a state in the modern sense, but rather of the forms of early or alternative statehood.

Historical and legal research of Trypillian society faces a number of objective difficulties: the absence of written sources, the limited scope of archaeological data, and the risk of projecting modern concepts onto ancient societies. All conclusions regarding social organization, law, and authority are reconstructive in nature and require caution in interpretation. At the same time, these limitations do not provide grounds for categorical denial of the existence of complex forms of social regulation.

The Trypillia culture demonstrates a high level of social organization and the presence of effective mechanisms for regulating social relations. These mechanisms were based on custom, tradition, and collective perceptions, ensuring the functioning of large communities. The traditional thesis about the absence of state and law among the Trypillians is largely grounded in the lack of written sources. However, the absence of evidence cannot be regarded as evidence of the absence of the relevant phenomena. In this context, it is advisable to reconsider the categories of "proto-law" and "pre-state society," taking into account historical specificity and the limitations of available sources.

Keywords: Trypillia culture, statehood, law, customary law, proto-law, proto-state, governance structures, legal regulation, writing, archaeological sources.

*Стаття: надійшла до редакції 02.04.2026
прийнята до друку 16.04.2026*